Marc. EEMANS

MARTIN HEIDEGGER

EN

DE TRADITIE VAN HET WESTERSE DENKEN

Studi Evoliani

1981

Zoals veel andere traditionele denkers uit het Westen, en hoewel hij graag verwijst naar een "hyperboreïsche" (Noordse) kijk op de "primordiale Traditie", meent Julius Evola toch dat het "licht uit het Oosten komt : ex Oriente Lux", daarbij menend dat de resten van deze traditie het best bewaard bleven in de Vedas en in de Avesta. Volgens hem -trouwens ook volgens veel andere traditionalistische denkers - begint de neergang van onze wereld zowat 7 of 8 eeuwen vóór onze tijdrekening, zodat we sindsdien leven in de cyklus van de "Kali-Yuga" of ijzeren tijdperk, en dat alles van langsom slechter gaat, terwijl àlles wat onze Westerse beschaving kenmerkt slechts 'n gevolg van deze dekadentie is.

Door tenvolle bewust te worden van deze dekadentie wordt de "traditionele" mens ertoe geleid de problemen van onze tijd bewust tegemoet te treden en met kracht het onsamenhangende en nihilistische van onze wereld aan te klagen. Vele van Evola's geschriften behandelen dit onderwerp, zowel zijn hoofdwerk "Rivolta contra il mondo moderno" als twee bescheidener boeken "Gli uomini e le rovine" en "Cavalcare la tigre".

In dit laatste werk, waarin hij o.m. diverse facetten van het Europese nihilisme behandelt, valt Evola ook het "aktief nihilisme" van Nietzsche aan en wijst ook - ons inziens op àl te oppervlakkige en onkorrekte wijze " "de impasse van het existentialisme" aan, tot wiens "ineenstorting" hij besluit.

Laten we het aan Evola over, de ongetwijfelde dekadente en onophoudelijk "gauchistische" ideeën van een Jean-Paul Sartre af te kraken, maar we verzetten ons tegen zijn bewering al zou de filosofie van een der grootste wijsgeren dezer eeuw, Martin Heidegger, dekadent zijn en niet traditionalistisch.

Na de snobs te hebben beschreven die het Saint-Germain-des-Pres van die dagen bevolkten, vervolgt Evola "De existentialistische wijsgeren zitten in een gelijkaardige toestand als Nietzsche : ze zijn ook "modern", dus losgehaakt van de wereld der Traditie, ontberen elke kennis of begrip van deze wereld. Ze gebruiken de schemas van het "Westersedenken", wat zoveel betekent als profaan, abstrakt en ontworteld...."

Zonder in een wijsgerige diskussie te willen treden, wensen we toch te benadrukken, dat Evola hier getuigt van een totaal onbegrip tegenover de diepe denkwereld van Heidegger. Hij zit blijkbaar op een andere golflengte als de eenzaat, de "houthakker uit het Schwarzwald" zoals zijn leerlingen Martin Heidegger graag noemden.

Vergeten wij niet dat Evola een Romein is, een Latijn dus, en zelfs al vindt hij zichzelf de "laatste der Gibellijnen", toch komt hij voor een donker, haast ondoordringbaar woud te staan, zodra hij gekonfronteerd wordt met een zo typisch "Germaans" denken als dat van Heidegger. Zeggen we vlakaf

dat het absurd is, wijsgeren als Karl Jaspers en Heidegger onder hetzelfde hoedje te plaatsen als de gauchistische "filosoof" uit de kroegjes van Saint-Germain. Evola zal wel niet geweten hebben, dat Heidegger in een vraaggesprek met de "Figaro littéraire" (4.11.50) verklaard had : 'Sartre ? Een goed schrijver, maar géén filosoof !"

Overigens, zelfs als in elke soort historiek van de wijsbegeerte, het werk van Heidegger wordt beschreven als een variante van het "atheïstisch existentialisme", dan nog mag men bevestigen dat héél zijn wijsgerige "Werdegang" het existentialistisch etiket negeert dat men hem om reden van vulgarizatie wilde opkleven, evenzeer als het onjuist is bij hem over atheïsme te spreken : heel zijn geestelijke pelgrimstocht is verlicht door de zin van het sakrale, wat niet hetzelfde is als religieus gevoelen, en evenmin het toetreden betekent tot eender welke religie.

Julius Evola lijkt ons wat àl te verblind door de luchtspiegeling van een "traditie" die we uiteindelijk maar kunnen aanvaarden als "mobielmakende mythe" die heel wat kan verklaren over onze wereld-in-krisis, maar die niet in staat is àlles te verklaren of àlle vragen te beantwoorden. Wat ons vooral ergert in de illusie van het "ex Oriente Lux" die zelfs sommige jonge traditionalisten ertoe brengt, de jongste omwenteling in Iran te begroeten als een zege van de Traditie op de "noodlottige gevolgen van de verwestelijking van dat land", terwijl het hier toch duidelijk gaat om een omwenteling met regressief karakter.

Martin Heidegger, veel beter op de hoogte van de werkelijkheid der Westerse dekadentie dan Evola, aarzelde niet te schrijven "ik ben ervan overtuigd, dat een ommekeer maar kan geschieden vanuit het gebied waar de moderne technische wereld geboren werd. Dat kan niet door het aanvaarden van het Zenboeddhisme of andere experimenten uit het Oosten. De ommekeer in de gedachten heeft de hulp nodig van de Europese traditie, met haar recentste aanwinsten. Gedachten worden slechts hervormd door de gedachten met dezelfde oorsprong en hetzelfde doel."
(Vraaggesprek met "Der Spiegel", 31.5.76).

Men bemerkt dat Heidegger, in tegenstelling tot Evola, zich op de Westerse traditie beroept, die voor hem niet louter een geesteskonstruktie is, een mythe uit een ver Indoeuropees verleden, maar tastbare werkelijkheid, waarvan hij de stroom kan volgen vanuit de bron, bij de Griekse presokratische denkers. Weliswaar valt die tijd samen met de eerste tekenen van dekadentie -volgens Evola - en waarvan we nu de laatste stuiptrekkingen beleven. Heidegger's wijsbegeerte zou daarvan slechts een epifenomeen op het vlak van de gedachte betekenen ...

Herinneren we er toch aan, dat wijsbegeerte een manier van denken is, eigen aan het Westen, dat ze in Griekenland ontstond en geen tegenhanger heeft in het Oosten - toch niet in de zin waarin ze begrepen wordt door onze metafysische traditie. Jazeker, in de Middeleeuwen hebben Arabische en Joodse denkers de Griekse wijsgerige traditie overgemaakt aan de denkers van de Westerse middeleeuwse wereld, maar zèlf hebben ze slechts kommentaren geleverd op de werken der Griekse filozofen, zonder zelf nieuwe wijsgerige stelsels te scheppen. Véél later zullen Spinoza en Bergson zich in de Westerse wijsgerige traditie inwerken, er hier en daar een andere klank inbrengend.

In zijn rektorale rede besprak Heidegger de drie Indoeuropese basisfunkties, die we in de werken van Georges Dumézil uiteengezet vinden, maar hij plaatst ze in de aktuele Duitse kontekst "Arbeitsdienst - Wehrdienst - Wissendienst". Deze drie diensten passen niet alleen in de Duitse natie van dàn, maar in heel de Westerse traditie.

Wie zich aan één van deze diensten wijdt, zegt Heidegger tot zijn studenten, wijdt zich niet alleen aan het lot van ons Duits vaderland, maar aan dat van gans het Westen (dit begrepen in zijn metafysische betekenis). En Heidegger herinnert eraan, dat dit Westen op zijn grondslagen wankelt, wat noodzaakt dat eenieder zich aan zijn behoud en zijn heil toewijdt....

Wij ontlenen enkele gegevens aan het boek van Jean-Michel Palmier "Les écrits politiques de Heidegger" (Ed. L'Herne, 1968). Deze citeert Heidegger "Niemand vraagt ons of wij willen of afwijzen, op het ogenblik dat de geestelijke kracht van het Westen wegdeemstert, zijn bouwwerk wankelt, de dode schijnkultuur ineenzakt en elke energie wegzinkt in wanorde en waanzin." Het Westen - zegt Palmier - is voor Heidegger het vertrekpunt van de Griekse wijsbegeerte. In de mate dat we nog steeds door deze wijsbegeerte geleid worden, indentificeert de vraag naar de toekomst van het Westen zich met de vraag naar de toekomst der metafysica. Het is ook dat wat Heidegger bedoelt met de oorspronkelijke "breuk" waarmee en waardoor onze lotsbestemming aanving. En Palmier citeert : "Wij begrijpen tenvolle de schittering en de grootheid van het vertrekpunt dat breuk betekent, als we in onszelf de koelbloedigheid opbrengen, die de oude Griekse wijsheid formuleerde als "Alle Grösse steht in Sturm".

In zijn "Cavalcare la tigre" valt Evola het beperkte doorzicht van de existentialistische denkers tegenover de problemen van het ogenblik aan : "Men kan moeilijk beter verwachten van mensen die, zoals alle "ernstige" existentialisten (dit in tegenstelling tot de nieuwe, reeds in de war geraakte generatie), professoren zijn, kamergeleerden die 'n leven leiden van perfekte kleinburgers. In hun konformistisch bestaan (behalve bij enkelen, met politieke opties van het liberale of kommunistische type) lijken ze nooit "verbrand" en evenmin overschrijden ze de grens van goed en kwaad. Het is vooral bij hen die in opstand komen tegen het chaotisch leven der grootsteden of bij hen die door stormen van vuur en staal, en door de verwoestingen van de totale oorlog gingen, of in de wereld der puinen gevormd werden, dat men de vereisten had kunnen verenigd vinden ter herovering van een hogere levensopvatting, en van een existentiële, werkelijke en niet teoretische, overstijging van de problematiek der mensen-in-krisis. Men had vertrekpunten kunnen aanduiden, ook voor passende spekulatieve formuleringen ..."

Het komt ons voor dat Evola, die men (zij het ten onrechte) "grijze eminentie van Mussolini" noemde, slecht geplaatst is om de existentialistische wijsgeren het verwijt "kamergeleerden" toe te sturen, als men Heidegger's tragedie kent, sinds de opkomst van het nationaalsocialisme tot aan zijn dood : om beurten werd hij uitgekreten (door de fanaten van het Hitlerisme), en als Hitleriaan (door heel de horde van gauchisten aller schakeringen). Voegen we er het drama bij van twee zonen, krijgsgevangenen in Rusland, en we kunnen besluiten dat de "kleinburgerlijke professor" Heidegger beslist niet gespaard werd door de oorlog.

Vatten we samen : zoals zoveel Duitsers, gehecht aan de grootheid van Duitsland, heeft hij zonder twijfel de opbloei van het nationaalsocialisme begroet als een heilzame gebeurtenis voor zijn vaderland, dat na vernedering van de nederlaag, het onrechtvaardig verdrag van Versailles en de chaos van de Weimarrepubliek de ondergang tegemoet ging.

Op verzoek van zijn kollegas aan de Universiteit van Freiburg-In-Breisgau aanvaardde hij, in de lente van 1933 het rektoraat, enkele maanden nadat Adolf Hitler rijkskanselier was geworden. Hij begon aan zijn opdracht met de vaste wil, in de mate van zijn mogelijkheden een apolitiek klimaat te doen heersen en dat op een ogenblik dat alle Duitse hogescholen overdreven gepolitiseerd raakten !

Zijn rektorale rede "Die Selbstbehauptung der deutschen Universität" is een echte "keure" van deze apolitieke bekommernis, maar weldra moest Heidegger het hoofd bieden aan allerlei politieke problemen, zoals de wegzending van twee fakulteitsdekens die hijzelf benoemd had, de professoren Erich Wolf en von Möllendorf.

Geërgerd door de voortdurende inmenging van de politiek in universitaire aangelegenneden, bood Heidegger na zowat tien maand zijn ontslag aan, en werd opgevolgd door een serviele nationaal-socialist. In die (korte) periode had hij wél enkele toespraken gehouden en proklamaties gedaan die men terecht kan takseren als van nationaal-socialistische inspiratie.

We kunnen deze teksten hier niet ontleden en verwijzen terzake naar het boek van Palmier. Het ontslag van Heidegger betekent de inzet van een afbrekende kampanje tegen hem, vanwege de fanatici van het nieuwe regime geleid door Ernst Krieck en Alfred Baeumler (°), nationaalsocialistische rektoren van Heidelberg en Berlijn. Zijn kursussen werden bijgewoond door agenten van deze rektoren, die elke kritische opmerking tegen het regime nauwkeurig noteerden.

Tenslotte werden zijn leergangen geschorst en Heidegger kende de vernedering te moeten arbeiden aan de verdedigingswerken van de Rijn en vervolgens in de Landsturm te moeten dienen. De droom van Ernst Krieck - Heidegger van de universiteit wegjagen - werd echter slechts door de geallieërden verwezenlijkt. Vanaf mei 1945 werd hij even ongenadig, even onrechtvaardig aangevallen, nu echter door de gauchisten.

Als èchte wijsgeer liet Heidegger beide stormen onbewogen overtrekken, aan zijn vrienden de zorg overlatend hem te verdedigen. Eerst op 31 mei 1976 publiceerde "Der Spiegel" een vraaggesprek dat Rudolf Augstein en Georg Wolff met Heidegger voerden, en dat zowat zijn enige zelfverdediging mag genoemd worden omtrent de korte periode van zijn rektoraat, "dat incident" zoals Jean Guitton eens schreef.

Keren we terug naar ons opzet, Heidegger te situeren binnen de Traditie, niet in die van een "primordiale traditie" maar in die van het Westerse denken. Hij heeft zich als wijsgeer herbrond bij de presokratische wijsbegeerte enerzijds, en anderzijds bij de poëzie van enkele grote Duitse dichters - Hölderlin vooral. Zijn filosofische activiteit volgt overigens het spoor van grote Duitse denkers als Meister Eckehart, Jacob Boehme, Leibniz, Kant, Schelling, Hegel, Schopenhauer en Nietzsche.

Evola verweet Heidegger een typisch pessimistische wijsbegeerte te hebben opgezet, typisch - volgens hem - voor het eind van de cyklus van Kali-Yuga. Maar is deze pessimistische wijsbegeerte niet inherent aan de faustische traditie in de Duitse ziel ?

In het boek dat Jean-Claude Rivière en zijn medewerkers aan Georges Dumézil wijdden (Ed. Copernic, 1979) vinden wij enkele verhelderende zinnen in het hoofdstuk dat François X. Dillmann, docent aan de universiteit van München, en auteur van diverse werken over de oude Germaanse beschaving, schrijft over "G. Dumézil et la religion germanique". Hij herinnert aan het boek van Hans Naumann "Germanischer Schicksalsglaube (Jena, 1934) waarin deze germanist een parallel trekt tussen de pessimistische gedachte van de god Odin tegen de naderende "Götterdämmerung" en de "Sorge"-filosofie, zoals Heidegger ze uiteenzette. Naumann blijft lang bij dit parallelisme stilstaan ; met een perfekte kennis van zijn onderwerp, van de talloze interpretaties van Odin's goddelijkheid en van Heidegger's wijsbegeerte, onderstreept hij hoe diep de filozofie van de schrijver van "Holzwege" verankerd zit in de Germaanse psyche. "Verworteling" is overigens een heideggeriaans Leitmotiv. Hij is inderdaad een boer-wijsgeer, verankerd in zijn geboortegrond, wat trouwens één der redenen was, waarom hij een leerstoel aan de provinciale universiteit van Freiburg, hoofdplaats van zijn heimat, verkoos boven die welke hem in Berlijn werd aangeboden.

Uiteraard wekte deze tekst van Naumann (in 1934-35 rektor te Bonn) de toorn van rektor Krieck, die ooit tegen Heidegger deze betekenisvolle zin uitsprak : "Galileeër, uw spraak heeft u verraden !"...

Heidegger een Galileeër, dat is wat àl te belachelijk ! Natuurlijk is het zo, dat zijn filosofie met haar vaak ingewikkelde formuleringen niet direkt binnen het bereik lag van de eerste de beste nazi, zelfs al was die toevallig rektor en één der officiële denkers van het regime.

In het "Spiegel"-vraaggesprek zei Heidegger :"Voor zover mij bekend, is al wat werkelijk essentieel en belangrijk is, maar kunnen gebeuren, doordat de mens een "Heimat" heeft en in een traditie verworteld is". Nu kan men over de kwaliteit van deze traditie natuurlijk van mening verschillen, en vooropstellen dat die waarin de faustische Duitse psyche verankerd zit, in feite een emanatie is van de Kali-Yuga ; en dan is alles gezegd....

Nee, niet alles is gezegd : in het bewuste vraaggesprek lezen we : "Al wat ik de laatste 30 jaren in mijn kursussen en seminaries vooropstelde, is niet anders geweest dan een interpretatie van de Westerse wijsbegeerte. Terugkeren naar de vertrekpunten van de geschiedenis der gedachte, het geduld opbrengen de vraagstukken te overdenken die sinds de Griekse wijsbegeerte nog niet "uitgedacht" waren, betekent niet dat men zich van de traditie losmaakt. Maar ik stel voorop : de denkwijze van de metafysische traditie die met Nietzsche ten einde liep, is niet meer in staat de basisgegevens aan te duiden van het technisch tijdvak dat pas aangebroken is".

En wat verder lezen we, over de taak van de wijbegeerte en haar impakt op de ontwikkeling van een beschaving in de richting van een maatschappij die de Kali-Yuga zou ontstijgen, deze zin : "Wij hoeven niet te wachten, tot de mens over 300 jaar eens 'n idee heeft ; het komt erop aan, vertrekkend van basisgegevens die in de huidige tijd amper overdacht worden, vooruit te denken

voor de komende eeuwen, zonder zich daarom profetische allures aan te meten. Denken is niet : niets doen, denken is - in zich - dialogeren met een, als noodlot vooropgestelde, wereld. Het komt me voor, dat het onderscheid (van metafysische oorsprong) tussen theorie en praktijk, en de voorstelling van een overdragen van de ene naar de andere, de weg afsnijdt voor een beter begrip van wat ik "denken" noem."

En terloops laat Heidegger opmerken, dat de lessenreeks die hij in 1954 onder het tema "Wat noemt men denken?" liet verschijnen, wellicht het minst gelezene van al zijn werken is....

Nog even terug naar het Spiegel-vraaggesprek, waarin hij de rol behandelt die de wijsbegeerte zou kunnen spelen in het veranderen van de huidige wereld. Na te hebben vastgesteld dat ze geen onmiddellijk zichtbare resultaten kan hebben, vervolgt hij : "Dat geldt niet alleen voor de wijsbegeerte, maar voor al wat slechts menselijke bekommernis en menselijk streven is.

Alleen een god kan ons nog redden. Onze enige mogelijkheid ligt in het voorbereiden, in gedachte en poëzie, van de bereidheid tot afwachten. Deze bereidheid voorbereiden kan wel een eerste hulpmiddel zijn. De wereld kan niet zijn wàt zij is en hoe zij is door de mens, maar zonder de mens, kan zij gewoon niet zijn. Dat houdt mijns inziens verband met het feit dat wat men (met een term die van zeer ver komt, veel betekenis draagt en nu versleten is) het "zijn" noemt, de mens nodig heeft voor zijn verschijnen, zijn bescherming en vormgeving..."

Sprekend over het indringen van de techniek "in opmars sinds drie eeuwen" in de moderne wereld, verwerpt Heidegger die techniek niet a priori, maar stelt voorop, dat men zich moet bevrijden van de pragmatische mentaliteit die de wereld der techniek nu beheerst. "Wie van ons zal niet erkennen dat, de een of andere dag, in Rusland of China zeer oude "denk"-tradities zullen ontwaken die er zullen toe bijdragen, voor de mens een vrije relatie met de technische wereld mogelijk te maken ?"

Heidegger zelf heeft "zeer oude denk-tradities" die ooit eens uit Rusland of China zouden kunnen komen, niet afgewacht om over zin en essentie van de techniek te mediteren en te filosoferen. Dit vooral vertrekkend van Ernst Jünger's boek "Der Arbeiter" (1932). Mochten wij zelf gaan mediteren over zin en essentie van de techniek, dan zou ons dit uiteraard te ver voeren.

We zouden kunnen doorgaan met alles te citeren wat Heidegger aan de "Spiegel"-ondervragers zegt, net zoals we zouden kunnen verwijzen naar al wat hij geschreven heeft, vooral in de laatste dertig jaren, waarin heel zijn ontwikkeling, heel zijn poëtische zoektocht getuigt van een bestendige bezorgdheid om het sakrale doorheen de diepste menselijke autenticiteit.

Voor wie lezen kan, heeft Heidegger - doorheen een ander taalgebruik, en zonder de omweg langs het Oosten en de "Primordiale Traditie" - dezelfde bekommernis als Julius Evola omtrent de noodzakelijke regeneratie van onze wereld. Beiden hebben gedacht en gewerkt afzijdig van de politiek der politikasters en haar kompromissen. Zonder dat ze elkaar écht kenden (daarbij denken we aan de miskenning van Heidegger's gedachte door Evola, en de vermoedelijk volledige onkunde van Heidegger omtrent Evola's werk) hebben ze elkaar ontmoet, daar waar wijzelf hen

wilden ontmoeten op een weg die de onze is en die, -hopen we toch - geen "Holzweg" zal zijn, geen weg die nergens heen voert......

~

Het fanatisme waarmee de nationaalsocialistische rektoren Ernst Krieck en Alfred Baeumler zich tegen Martin Heidegger keerden zou wel eens kunnen verklaard worden door hun neofietenijver. Beide heren kwamen in die periode (1933-34) toch vrij recent uit het konservatief-revolutionaire kamp overgestapt naar het nationaal-socialisme. In de ogen van vele oudgediende nationaal-socialisten hadden ze nog alles te bewijzen....

In Armin Mohler's werk "Die konservative Revolution in Deutschland" vindt men in het overzicht van de veelvuldige stromingen en auteurs ook een hoofdstuk "Überläufer zum Nationalsozialismus". Mohler behandelt hier exemplair slechts twee auteurs die volgens hem de meest typische "gevallen" zijn : Alfred Baeumler en Ernst Krieck.

Contactadressen:
Mw Elfrida Popelier, Antwerpse steenweg, 61,
bus 81, 1000 Brussel - Tel: 02/218.77.78
Marc. Eemans, Langehaagstraat, 29
1050 Brussel